



سال هفتم • بهار و تابستان ۱۴۰۰ • شماره ۱۴

Biannual Journal of Islamic Psychology

Vol. 7, No. 14, Spring & Summer 2021

## مقایسه رابطه هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیتی با رضایت از زندگی

### در طلاب و دانشجویان

محمدحسن حسینی\*

محمدرضا بنیانی\*\*

جواد مرادی دهنوی\*\*\*

عبدالله رحیمی\*\*\*\*

#### چکیده

رضایت از زندگی از جمله سازه‌های مهم روان‌شناسی است و متغیرهایی همچون هدفمندی و ویژگی‌های شخصیتی بر این سازه اثرگذارند. هدف از پژوهش حاضر مقایسه رابطه هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیتی با رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان است. روش پژوهش، توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش، حوزه‌های علمیه قم و دانشگاه‌های تهران در سال ۱۳۹۶ - ۱۳۹۷ بود که تعداد ۲۵۴ طلبه و دانشجو به صورت نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه‌های هدفمندی با رویکرد اسلامی، پنج عامل بزرگ شخصیت و رضایت از زندگی بود. داده‌ها بر اساس ضریب همبستگی پیرسون تجزیه و تحلیل شد. یافته‌های پژوهش نشان داد رابطه بین هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیت با رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان، برابر است و به عبارت دیگر جهت و شدت همبستگی در دو گروه یادشده، تفاوت معناداری ندارد.

**واژگان کلیدی:** هدفمندی اسلامی، ویژگی‌های شخصیت، رضایت از زندگی، مقایسه، طلاب، دانشجویان

\* دانشجوی دکتری روانشناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه | mhh1779@gmail.com

\*\* دانش‌آموخته دکتری روانشناسی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ع)

\*\*\* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روانشناسی، موسسه عالی اخلاق و تربیت

\*\*\*\* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روانشناسی، موسسه عالی اخلاق و تربیت

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۲۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۳

## مقدمه

رضایت از زندگی<sup>۱</sup>، هدف نهایی بشر (خدابخش پیرکلانی، کلانی و پیوسته‌گر، ۱۳۹۳) و یکی از شاخص‌های اصلی بهزیستی روان‌شناختی است (میکائیلی، ۱۳۸۹). رضایت از زندگی، شامل ارزیابی شناختی افراد از شرایط زندگی خود است (یادگاری، ۱۳۸۴). در واقع می‌توان رضایت از زندگی را مفهومی کلی و ناشی از نحوه ادراک شناختی و عاطفی شخص از کل زندگی دانست (خدابخش پیرکلانی و دیگران، ۱۳۹۳). رضایتمندی، احساس خوشایندی است که در آن انسان وضعیتی خاص پیدا می‌کند. این وضعیت می‌تواند کل زندگی یا یکی از ابعاد آن (مانند شغل، تحصیل و خانواده) را دربرگیرد (پسندیده، گلزاری و براتی‌سده، ۱۳۹۱). رضایت از زندگی، لازمه زندگی مفید، مؤثر و رضایت‌بخش فردی است که با دیگر ابعاد زندگی در حوزه‌های فردی، اجتماعی، اخلاقی و غیره ارتباط تنگاتنگ دارد. این مفهوم دارای ابعاد گسترده‌ای است که علاوه بر خود فرد، ارکان و افراد دیگری را همچون خانواده، شغل، اقتصاد، سلامت و رفاه در برمی‌گیرد. (داینر<sup>۲</sup>، سو<sup>۳</sup>، لوکاس<sup>۴</sup> و اسمیت<sup>۵</sup>، ۱۹۹۹). از سوی دیگر، نتایج پژوهش‌ها بیانگر آن است که افراد دارای رضایت از زندگی پایین، در معرض مشکلات روانی، اجتماعی و عاطفی از قبیل افسردگی، خودپنداره پایین و تعاملات اجتماعی نامناسب قرار دارند (گیلمان<sup>۶</sup> و دیگران، ۲۰۰۴). پژوهشگران، عدم رضایت از زندگی را با وضعیت سلامتی ضعیف‌تر، علائم افسردگی، مشکلات شخصیتی، رفتارهای نامناسب بهداشتی و وضعیت اجتماعی، مرتبط دانسته‌اند (مالتبی<sup>۷</sup>، دی<sup>۸</sup> و مکتچئون<sup>۹</sup>، ۲۰۰۴، ص ۴۱۳).

با مراجعه به منابع اسلامی (آیات و روایات) نیز روشن می‌شود که در اندیشه اسلامی، «رضا» در زمره مفاهیم اساسی است که جزء بسیار مهم سعادت و شادکامی شمرده شده است (پسندیده،

1. Life Satisfaction

2. Diner, E

3. Sue, E. M

4. Lucas, R. E

5. Smith, H. L

6. Gilman, R

7. Maltby, J

8. Day, L

9. Mccutcheon, L. E

۱۳۸۹، ص ۸۰). همچنین رضایتمندی رابطه تنگاتنگی با دین و ایمان دارد. در روایتی از امام علی علیه السلام رضامندی یکی از ارکان چهارگانه ایمان شمرده شده است (کلینی، ۱۴۰۷، ص ۵۶) و در برخی دیگر از روایات، بهترین مؤلفه ایمان، (تمیمی آمدی، ۱۳۷۳) کمال دین (همان) و ریشه دین (همان) دانسته شده است. از سوی دیگر، روایاتی نیز با تأکید، افراد را از نارضایتی بر حذر داشته و آن را با خداپرستی و پذیرش ربوبیت خداوند متعال، در تضاد دانسته‌اند (ابن بابویه، ۱۴۰۴، ص ۳۷۱؛ همان، ص ۳۷۲؛ فتال نیشابوری، بی تا، ص ۴۶۰). طبق برخی روایات، کسی که راضی نباشد، کفر در دین او نفوذ کرده است (تمیمی آمدی، ۱۳۷۳ و لیشی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۴۶۳) و باید در آخرت منتظر شدیدترین عذاب‌ها باشد.

روان‌شناسان برای شناسایی عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی و ارتقاء آن تلاش زیادی کرده‌اند (کیانی، بهرامی و طارمیان، ۱۳۸۸). عوامل متفاوتی در رضایت از زندگی مشارکت دارند. برای مثال گیسون<sup>۱</sup> (۱۹۸۶) تعامل اجتماعی، امونس و داینر (۱۹۸۵) عوامل شخصیتی، جورج (۱۹۸۱) سطح درآمد و طبقه اجتماعی، ویلیتس و کرایدر (۱۹۸۸) مذهب و سلامت روان را در میزان رضایت از زندگی مؤثر دانسته‌اند (کشاورز، مهربانی و سلطانی‌زاده، ۱۳۸۸).

همان‌گونه که مطرح شد، از جمله متغیرهای مهم و تأثیرگذار بر رضایت از زندگی، شخصیت است. شخصیت یکی از موضوعات اساسی مورد مطالعه روانشناسان است و می‌توان آن را الگوی مشخص و متمایز فرد در زمینه تفکر، هیجان و رفتار دانست که اسلوب معینی را برای تعامل با محیط فیزیکی و اجتماعی مشخص می‌کند (اتکینسون<sup>۲</sup>، اتکینسون، اسمیت، بم و نولن‌هوکسما، ۱۳۹۳).

از عوامل دیگر تأثیرگذار بر رضایت از زندگی، داشتن هدف و جهت‌گیری مثبت به زندگی (محمودیان، صفریان، هاشم‌زاده واعظ، میرمحمدتبار و رضوانی‌فر، ۱۳۹۴) و هدفمندی در زندگی موجب افزایش رضایت از زندگی می‌شود (برونک<sup>۳</sup>، ۲۰۰۹). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که رضایت از زندگی و احساس خوب داشتن با ادراک افراد از داشتن اهداف مهم در زندگی و پیشرفت رضایت‌بخش در به دست آوردن آن‌ها رابطه دارد (سلیمانیان و فیروزآبادی، ۱۳۹۰). برخی

1. Gibson, D, M

2. Atkinson, R

3. Bronk, K

روان‌شناسان از جمله فرانکل<sup>۱</sup> و آدلر<sup>۲</sup> توجه خاصی به موضوع هدف داشته‌اند (فرانکل، ۱۳۹۶، ص ۶۶ و ریو،<sup>۳</sup> ۱۳۸۴، ص ۱۶۰). مفهوم هدف دارای تعاریف گوناگونی است. هدف در حقیقت موقعیتی یا وضعیت بیرونی یا خارج از وجود انسان‌ها است که افراد سعی دارند با تلاش به آن دست پیدا کنند. علیرغم اینکه سلیقه‌ها و انگیزه‌ها را از درون هدایت می‌کنند، هدف‌ها محرک‌های خارجی‌اند که با تحریک انگیزه‌های انسانی افراد را به سمت خود سوق می‌دهند (محبوبی و دیگران، ۱۳۹۲).

رضایت از زندگی پدیده‌ای نسبی است و شاخص‌های آن از جامعه‌ای به جامعه‌ای دیگر متفاوت است. عوامل فرهنگی از قبیل دین، آداب و رسوم و جز آن می‌تواند بر نگرش افراد پیرامون رضایت از زندگی تأثیر بگذارد. مثلاً در بسیاری از فرهنگ‌ها، در کنار توجه به عوامل مادی، بر عوامل غیرمادی نظیر نوع دوستی، همدلی و همدردی با دیگران و پایبندی به اصول اخلاقی تأکید زیادی می‌شود. در چنین شرایطی افراد زمانی احساس رضایت از زندگی می‌کنند که به این موارد نیز دست یابند (باقری و دیگران، ۱۳۹۴).

تحقیقات به طور مستقیم به رابطه هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیتی با رضایت از زندگی نپرداخته‌اند، اما در تحقیقات مختلفی به بررسی موضوعات مشابه هدفمندی، همچون جهت‌گیری دینی و رضایت از زندگی پرداخته شده است. در خصوص شخصیت و رضایت از زندگی، شریفی‌نیا و هارون رشیدی (۱۳۹۹) رابطه صفات تاریک شخصیت و ابرازگری هیجانی با رضایت از زندگی را مطالعه کردند. بیتا و جعفری هرندی (۱۳۹۹) به پیش‌بینی رضایت از زندگی بر اساس صفات شخصیت دختران پرداختند و خدابخش پیرکلانی و دیگران (۱۳۹۳) رابطه رضایت از زندگی و عامل برون‌گرایی شخصیت را بررسی کردند اما مقایسه این روابط در میان طلاب و دانشجویان، انجام نشده است. از این‌رو، این پژوهش به مقایسه هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیت با رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان پرداخته است و در پی پاسخ به سؤال ذیل است: آیا بین دو گروه طلبه

1. Frankl, V

2. Adle, A

3. Reeve, J. M

و دانشجو در رابطه بین هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیت با رضایت از زندگی تفاوتی وجود دارد؟

## روش

روش پژوهش، توصیفی به شیوه همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش، حوزه‌های علمیه قم و دانشگاه‌های تهران بود که شامل حوزه‌های علمیه؛ کرمانی‌ها، آیت‌الله مجتهدی، حقانی، نورالاصفیاء و طلاب سطوح عالی ساکن در شهرک مهدیه قم و دانشگاه‌های؛ امام صادق علیه السلام، دانشکده معماری دانشگاه تهران، پردیس ابوریحان دانشگاه تهران، و شهید رجایی در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۶ بود. در مجموع تعداد کل طلاب و دانشجویان، ۲۵۲۰ نفر بود. جدول مورگان تعداد نمونه پیشنهادی برای این تعداد جامعه را ۲۴۶ نفر پیشنهاد کرده است. جهت اطمینان از معرف بودن نمونه، تعداد ۲۵۴ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد که از این تعداد، ۵۱/۲ درصد دانشجو و ۴۸/۸ درصد طلبه بودند. همچنین از این نمونه ۲۵۴ نفری، تعداد ۲ دانشجو (۱/۵٪) و ۳۹ طلبه (۳۱/۵٪) در سنین ۱۲ تا ۱۸ سال، تعداد ۱۱۹ دانشجو (۹۱/۵٪) و ۵۶ طلبه (۴۵/۲٪) در سنین ۱۹ تا ۳۰ سال، تعداد ۸ دانشجو (۶/۲٪) و ۲۷ طلبه (۲۱/۸٪) در سنین ۳۱ تا ۴۰ سال و تعداد ۱ دانشجو (۰/۸٪) و ۲ طلبه (۱/۵٪) در سنین ۴۱ سال و بیشتر قرار داشتند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. همچنین در مقایسه میانگین متغیرهای تحقیق در دو گروه دانشجویان و طلاب، از آزمون t دو نمونه مستقل استفاده شد و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری spss تحلیل شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های هدفمندی با رویکرد اسلامی، رضایت از زندگی و پنج عامل بزرگ شخصیت استفاده شد.

## ابزارهای پژوهش

هدفمندی با رویکرد اسلامی: این مقیاس را قدیری (۱۳۸۸) با استفاده از آموزه‌ها و تعالیم اسلامی در سه مؤلفه شناختی، رفتاری و عاطفی، ساخته است تا به عنوان مقیاسی علمی، هدفمندی افراد را در زندگی بسنجد و مشخص کند که افراد بر اساس تعالیم اسلام در چه مرتبه‌ای از هدفمندی قرار دارند. این پرسش‌نامه روایی محتوایی بالایی (۰/۹۱/۸) دارد و ضریب همسانی درونی آن (آلفای



کرونباخ) ۰/۹۲ است و اعتبار آن به روش دونیمه سازی اسپیرمن و گاتمن ۰/۹۲ است. این پرسش‌نامه مشتمل بر ۷۲ گویه است (قدیری، ۱۳۸۸).

مقیاس رضایت از زندگی (SWLS): مقیاس رضایت از زندگی که توسط داینر<sup>۱</sup> و همکاران (۱۹۸۹) طراحی شده است قضاوت کلی فرد از زندگی را که به طور نظری، بر اساس مقایسه شرایط زندگی با استانداردهای از پیش تعیین شده پیش‌بینی می‌شود، اندازه‌گیری می‌کند. این پرسش‌نامه متشکل از مجموعه‌ای از گویه‌هاست که رضایت زندگی فرد را اندازه‌گیری می‌کند. این مقیاس در ابتدا شامل ۴۸ گویه بود که بعد از تحلیل عاملی به ۱۰ گویه کاهش یافت. به علت شباهت معنایی بین گویه‌ها، نسخه نهایی آن به ۵ گویه کاهش یافت. هر گویه دارای هفت گزینه است که در مقیاس لیکرت از ۱ تا ۷ نمره‌گذاری می‌شود. دامنه نمرات بین ۵ تا ۳۵ قرار دارد (کاملاً موافقم=۷ و کاملاً مخالفم=۱) این آزمون توسط بیانی، کوچکی و گودرزی (۱۳۸۶) به فارسی ترجمه شده است و پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ و با استفاده از روش بازآزمایی ۰/۶۹ تعیین شده است.

پنج عامل بزرگ شخصیت (NEO-FFI): پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت، نوعی پرسش‌نامه خودسنجی ویژگی‌های شخصیتی است که بر الگوی معروف شخصیتی با نام مدل پنج عاملی مبتنی است (گلدبرگ، ۱۹۹۳ به نقل از فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۹۳، ص ۴۱). مدل پنج عاملی، چهار دهه تحول داشته است و محصول سنت واژگان (تحلیل صفات موجود در زبان انگلیسی و دیگر زبان‌ها) و سنت تحلیل عاملی در تحقیقات شخصیت است. در سال ۱۹۸۵ نسخه تجدیدنظر شده پرسش‌نامه نئو (NEO-PI-R) را کاستا و مکری تهیه کردند و جانشین پرسش‌نامه NEO شد. این پرسش‌نامه نسخه دیگری به نام NEO-FFI دارد که در این پژوهش از این نسخه استفاده شده است. این نسخه ۶۰ سؤالی است و پنج عامل روان‌آزردگی (N)، برون‌گرایی (E)، گشودگی (O)، سازگاری (A) و وظیفه‌شناسی (C) را اندازه‌گیری می‌کند. آلفای کرونباخ برای عوامل فوق به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ صدم گزارش شده است (حسن‌زاده، ۱۳۹۳، ص ۴۲۸).

1. Diener, E

## یافته‌ها

شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

| گروه         | آماره        | رضایت از زندگی | روان‌آزردگی | برون‌گرایی | گشودگی | سازگاری | وظیفه‌شناسی | شناختی | رفتاری | عاطفی | نمره کل هدف |
|--------------|--------------|----------------|-------------|------------|--------|---------|-------------|--------|--------|-------|-------------|
| دانشجویان    | کمینه        | ۵/۰            | ۵/۰         | ۸/۰        | ۱۰/۰   | ۱۷/۰    | ۱۵/۲        | ۴۷/۰   | ۷۶/۰   | ۱۴/۰  | ۱۳۸/۰       |
|              | بیشینه       | ۲۴/۰           | ۳۳/۲        | ۴۶/۰       | ۳۸/۸   | ۴۳/۰    | ۴۸/۲        | ۸۷/۰   | ۱۳۶/۶  | ۲۸/۰  | ۲۴۸/۱       |
|              | میانگین      | ۱۵/۴           | ۲۱/۹        | ۲۹/۰       | ۲۷/۱   | ۲۸/۸    | ۳۲/۹        | ۶۸/۰   | ۱۰۷/۹  | ۱۹/۸  | ۱۹۵/۶       |
|              | انحراف معیار | ۴/۳۸           | ۵/۹۸        | ۶/۶۱       | ۵/۱۱   | ۵/۱۱    | ۷/۰۲        | ۸/۶۹   | ۱۲/۶۸  | ۳/۰۵  | ۲۲/۶۲       |
|              | کجی          | -۰/۴           | -۰/۵        | -۰/۱       | ۰/۲    | ۰/۳     | -۰/۱        | -۰/۲   | ۰/۱    | ۰/۲   | ۰/۱         |
|              | کشیدگی       | -۰/۱           | -۰/۱        | ۰/۷        | ۰/۳    | -۰/۲    | -۰/۶        | -۰/۱   | -۰/۶   | -۰/۴  | -۰/۴        |
| طلاب         | کمینه        | ۷/۰            | ۶/۰         | ۱۴/۰       | ۱۵/۰   | ۱۴/۰    | ۱۸/۰        | ۴۹/۷   | ۸۹/۰   | ۱۳/۰  | ۱۵۷/۶       |
|              | بیشینه       | ۲۵/۰           | ۳۵/۰        | ۴۴/۱       | ۳۶/۰   | ۴۱/۰    | ۴۸/۰        | ۸۸/۰   | ۱۴۵/۰  | ۲۶/۰  | ۲۵۵/۰       |
|              | میانگین      | ۱۷/۱           | ۲۱/۲        | ۲۹/۹       | ۲۵/۳   | ۳۰/۸    | ۳۳/۸        | ۷۲/۱   | ۱۱۶/۶  | ۲۱/۳  | ۲۱۰/۱       |
|              | انحراف معیار | ۳/۹۶           | ۶/۱۵        | ۶/۶۳       | ۴/۱۰   | ۵/۰۷    | ۶/۸۷        | ۸/۳۷   | ۱۲/۰۹  | ۲/۸۸  | ۲۱/۶۶       |
|              | کجی          | ۰/۰            | -۰/۲        | -۰/۳       | ۰/۴    | -۰/۳    | -۰/۲        | -۰/۴   | -۰/۱   | -۰/۴  | -۰/۲۳۸      |
|              | کشیدگی       | ۰/۰            | -۰/۲        | -۰/۴       | ۰/۱    | ۰/۱     | -۰/۴        | -۰/۵   | -۰/۴   | -۰/۱  | -۰/۴۵۵      |
| آزمون t      | T            | -۳/۴۳          | ۱/۰۴        | -۱/۲۳      | ۳/۲۸   | -۳/۳۲   | -۱/۱۵       | -۴/۰۲  | -۵/۹۴  | -۴/۴۵ | -۵/۴۶       |
| درجه آزادی   |              | ۲۷۹            | ۲۷۹         | ۲۷۹        | ۲۷۹    | ۲۷۹     | ۲۷۹         | ۲۷۹    | ۲۷۹    | ۲۷۹   | ۲۷۹         |
| سطح معناداری |              | ۰/۰۰۱          | ۰/۳۰۰       | ۰/۲۲۰      | ۰/۰۰۱  | ۰/۰۰۱   | ۰/۲۵۲       | ۰/۰۰۱  | ۰/۰۰۱  | ۰/۰۰۱ | ۰/۰۰۱       |

مطابق جدول ۱، نتیجه آزمون t نشان می‌دهد میانگین همه متغیرهای تحقیق به‌جز متغیرهای روان‌آزردگی، برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی، در دو گروه دانشجویان و طلاب، با هم تفاوت معناداری دارند. میانگین متغیر رضایت از زندگی و عامل سازگاری شخصیت و هر سه زیرمقیاس شناختی، رفتاری و عاطفی و همچنین نمره کل متغیر هدفمندی با رویکرد اسلامی، در نمونه طلاب به‌صورت معناداری بزرگ‌تر از نمونه دانشجویان است. میانگین عامل گشودگی شخصیت در نمونه دانشجویان به‌صورت معناداری بزرگ‌تر از نمونه طلاب است. همچنین میزان کجی و کشیدگی همه متغیرهای پژوهش در هر دو گروه دانشجویان و طلاب، بین ۲- و ۲+ است که نشان می‌دهد متغیرهای پژوهش به‌صورت متقارن توزیع شده‌اند.



جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای رضایت از زندگی و مؤلفه‌های شخصیت

| گروه        | متغیر          | رضایت از زندگی روان‌آزردگی برون‌گرایی گشودگی سازگاری وظیفه‌شناسی |         |         |         |         |  |
|-------------|----------------|--|---------|---------|---------|---------|--|
| دانشجویان   | رضایت از زندگی | ۱  |         |         |         |         |  |
|             | روان‌آزردگی    | ۰/۳۴۹**  | ۱       |         |         |         |  |
|             | برون‌گرایی     | ۰/۳۷۵**  | ۰/۴۶۸** | ۱       |         |         |  |
|             | گشودگی         | ۰/۰۴۷  | ۰/۱۵۲   | ۰/۰۳۲   | ۱       |         |  |
|             | سازگاری        | ۰/۱۷۹*   | ۰/۳۶۰** | ۰/۳۹۷** | ۰/۲۶۱** | ۱       |  |
|             | وظیفه‌شناسی    | ۰/۳۳۵**  | ۰/۵۱۲** | ۰/۵۰۲** | ۰/۱۳۱   | ۰/۳۸۴** |  |
|             | طلاب           | رضایت از زندگی   | ۱       |         |         |         |  |
|             | روان‌آزردگی    | ۰/۳۶۳**  | ۱       |         |         |         |  |
|             | برون‌گرایی     | ۰/۴۱۶**  | ۰/۵۲۷** | ۱       |         |         |  |
|             | گشودگی         | ۰/۰۴۹  | ۰/۰۱۳   | ۰/۰۱۱   | ۱       |         |  |
| سازگاری     | ۰/۲۱۶*         | ۰/۴۸۱**  | ۰/۵۰۳** | ۰/۱۰۰   | ۱       |         |  |
| وظیفه‌شناسی | ۰/۳۳۳**        | ۰/۴۸۸**  | ۰/۵۸۸** | ۰/۱۰۸   | ۰/۵۰۸** |         |  |

همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود در هر دو نمونه دانشجویان و طلاب، متغیر رضایت از زندگی با مؤلفه روان‌آزردگی رابطه منفی و معنی‌دار (۰/۳۴۹=دانشجویان؛ r=۰/۳۶۳=طلاب)، با مؤلفه برون‌گرایی رابطه مثبت و معنی‌دار (۰/۳۷۵=دانشجویان؛ r=۰/۴۱۶=طلاب)، با مؤلفه سازگاری رابطه مثبت و معنی‌دار (۰/۱۷۹=دانشجویان؛ r=۰/۲۱۶=طلاب) و با مؤلفه وظیفه‌شناسی رابطه مثبت و معناداری دارد (۰/۳۳۵=دانشجویان؛ r=۰/۳۳۳=طلاب)، اما این متغیر با مؤلفه گشودگی، رابطه معناداری ندارد (۰/۰۴۷=دانشجویان؛ r=-۰/۰۴۹=طلاب).

جدول ۳: نتایج آزمون Z فیشر؛ مقایسه همبستگی متغیرهای رضایت از زندگی و مؤلفه‌های شخصیت در دانشجویان و طلاب

| متغیر          | رضایت از زندگی روان‌آزردگی برون‌گرایی گشودگی سازگاری وظیفه‌شناسی |       |       |         |       |
|----------------|--|-------|-------|---------|-------|
| رضایت از زندگی | ۱  |       |       |         |       |
| روان‌آزردگی    | ۰/۱۳۵  | ۱     |       |         |       |
| برون‌گرایی     | ۰/۴۰۸  | ۰/۶۵۹ | ۱     |         |       |
| گشودگی         | ۰/۰۱۷  | ۱/۱۷۷ | ۰/۱۷۶ | ۱       |       |
| سازگاری        | ۰/۳۲۳  | ۱/۲۳۸ | ۱/۱۱۹ | ۳/۰۸۶** | ۱     |
| وظیفه‌شناسی    | ۰/۰۱۹  | ۰/۲۶۸ | ۱/۰۳۰ | ۲/۰۱۷*  | ۱/۳۰۴ |

برای بررسی تفاوت بین ضرایب همبستگی در دو گروه دانشجویان و طلاب، از آماره Z فیشر استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است. رابطه بین رضایت از زندگی و همه مؤلفه‌های



شخصیت، در دو گروه دانشجویان و طلاب مشابه است. به عبارت دیگر جهت و شدت همبستگی بین متغیر رضایت از زندگی و مؤلفه‌های شخصیت در دو گروه مذکور با هم تفاوت معناداری ندارد. جدول ۴: ماتریس همبستگی متغیرهای رضایت از زندگی و هدفمندی اسلامی

| گروه            | متغیرهای تحقیق  | رضایت از زندگی | زیرمقیاس شناختی | زیرمقیاس رفتاری | زیرمقیاس عاطفی | نمره کل هدف |
|-----------------|-----------------|----------------|-----------------|-----------------|----------------|-------------|
| دانشجویان       | رضایت از زندگی  | ۱              |                 |                 |                |             |
|                 | زیرمقیاس شناختی | ۰/۴۷۸**        | ۱               |                 |                |             |
|                 | زیرمقیاس رفتاری | ۰/۴۲۹**        | ۰/۸۴۰**         | ۱               |                |             |
|                 | زیرمقیاس عاطفی  | ۰/۲۵۴**        | ۰/۵۸۵**         | ۰/۶۴۶**         | ۱              |             |
| نمره کل هدفمندی | ۰/۴۵۸**         | ۰/۹۳۴**        | ۰/۹۷۰**         | ۰/۷۲۲**         | ۱              |             |
| طلاب            | رضایت از زندگی  | ۱              |                 |                 |                |             |
|                 | زیرمقیاس شناختی | ۰/۴۳۶**        | ۱               |                 |                |             |
|                 | زیرمقیاس رفتاری | ۰/۳۸۹**        | ۰/۸۶۸**         | ۱               |                |             |
|                 | زیرمقیاس عاطفی  | ۰/۲۳۴**        | ۰/۵۷۷**         | ۰/۶۳۵**         | ۱              |             |
| نمره کل هدفمندی | ۰/۴۱۶**         | ۰/۹۴۵**        | ۰/۹۷۵**         | ۰/۷۰۶**         | ۱              |             |

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود در هر دو گروه دانشجویان و طلاب، متغیر رضایت از زندگی، با هر سه زیرمقیاس شناختی ( $I=0/478$ ؛ دانشجویان؛  $I=0/436$ ؛ طلاب)، رفتاری ( $I=0/429$ ؛ دانشجویان؛  $I=0/389$ ؛ طلاب) و عاطفی ( $I=0/254$ ؛ دانشجویان؛  $I=0/234$ ؛ طلاب) و همچنین با نمره کل متغیر هدفمندی ( $I=0/458$ ؛ دانشجویان؛  $I=0/416$ ؛ طلاب)، همبستگی مثبت و معناداری دارد.

جهت بررسی تفاوت بین ضرایب همبستگی در دو گروه دانشجویان و طلاب، از آماره Z فیشر استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵: نتایج آزمون Z فیشر جهت مقایسه همبستگی متغیرهای رضایت از زندگی و هدفمندی در دانشجویان و طلاب

| متغیرهای تحقیق  | رضایت از زندگی | زیرمقیاس شناختی | زیرمقیاس رفتاری | زیرمقیاس عاطفی | نمره کل هدف |
|-----------------|----------------|-----------------|-----------------|----------------|-------------|
| رضایت از زندگی  | ۱              |                 |                 |                |             |
| زیرمقیاس شناختی | ۰/۴۴۰          | ۱               |                 |                |             |
| زیرمقیاس رفتاری | ۰/۳۹۸          | ۰/۸۶۰           | ۱               |                |             |
| زیرمقیاس عاطفی  | ۰/۱۷۶          | ۰/۱۰۰           | ۰/۱۵۵           | ۱              |             |
| نمره کل هدف     | ۰/۴۳۰          | ۰/۸۷۹           | ۰/۷۶۶           | ۰/۲۷۱          | ۱           |

رابطه بین رضایت از زندگی و همه زیرمقیاس‌ها و نمره کل هدفمندی با رویکرد اسلامی، در دو گروه دانشجویان و طلاب مشابه است. به عبارت دیگر جهت و شدت همبستگی بین متغیر رضایت از زندگی و همه زیرمقیاس‌ها و نمره کل هدفمندی با رویکرد اسلامی در دو گروه مذکور با هم تفاوت معناداری ندارد.

### بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مقایسه رابطه هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیتی با رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان انجام شد. تحلیل آماری داده‌ها نشان داد، رابطه بین هدفمندی اسلامی و ویژگی‌های شخصیت با رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان، برابر است و به عبارت دیگر، جهت و شدت همبستگی در دو گروه مذکور با هم تفاوت معناداری ندارد؛ بنابراین نتایج این پژوهش حاکی از عدم وجود تفاوت معنادار بین این دو گروه است.

نتایج برخی پژوهش‌ها تا حدودی همسو با نتایج این پژوهش است. برای نمونه تحقیق رحمتی و دیگران (۱۳۹۶) نشان داد ضرایب رابطه جهت‌گیری دینی و رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان، تفاوت معناداری ندارند اما در مقابل، برخی پژوهش‌ها مانند عباس‌زاده و دیگران (۱۳۹۶)، نشان دادند که بین زوجین طلبه و دانشجو به لحاظ پایبندی مذهبی و کیفیت زندگی زناشویی تفاوت معناداری وجود دارد. در تبیین این نتیجه می‌توان به چند نکته اشاره کرد: ۱) درست است که جامعه طلاب و روحانیت به عنوان جامعه‌ای مذهبی شناخته می‌شود و پایبندی مذهبی با پیامدهای مثبت مختلفی در زندگی از جمله کیفیت زندگی و رضایت زندگی رابطه مثبت دارد (ثناگویی، جان‌بزرگی و مهدویان، ۱۳۹۰ و عباس‌زاده قوی‌فکر، فتحی‌اقدم و عموخلیلی، ۱۳۹۶) اما در کنار این، عوامل دیگری نیز وجود دارد که می‌تواند مداخله‌گر باشد. گیسون (۱۹۸۶) تعامل اجتماعی را یکی از عوامل رضایت از زندگی مطرح می‌کند. در جامعه امروز ایران، گروه طلاب و روحانیون به دلیل برخی علل اجتماعی، دارای محدودیت‌هایی در برخی تعاملات اجتماعی‌اند، این امر می‌تواند در رضایت از زندگی این گروه اثر بگذارد و حتی در خانواده این گروه مانند همسر و فرزندان اثر مستقیم گذاشته و از طریق آنان در خود طلاب نیز اثر بگذارد و سطح رضایت از زندگی را کاهش دهد. همچنین طبق یافته جورج (۱۹۸۱) سطح درآمد و طبقه اجتماعی و به گفته داینر (۱۹۹۹) به نقل از خدابخشی‌پیرکلانی و دیگران، (۱۳۹۳) امکانات مالی و

رفاهی و شغل، از جمله عوامل رضایت از زندگی اند. همه این عوامل می‌تواند در رضایت از زندگی طلاب مداخله کنند، زیرا هم سطح درآمد و به تبع آن رفاه مالی غالب طلاب رو به پایین است و هم دید افراد زیادی در جامعه به این طبقه خاص اجتماعی سوگیرانه و خوش‌بینانه نیست و این دید می‌تواند هم خود طلاب و هم وابستگان (همسر و فرزندان) آنان را متأثر کند. از این رو، عدم تفاوت معنادار نمرات طلاب و دانشجویان را با «تئوری تسری»<sup>۱</sup> گرونبرگ مبنی بر اینکه رضایت از یک بخش زندگی بر رضایت دیگر بخش‌ها مؤثر است (خدابخشی پیرکلانی و دیگران، ۱۳۹۳) می‌توان تبیین کرد و بالعکس نارضایتی از یک بخش، در دیگر بخش‌ها اثرگذار خواهد بود؛ بنابراین نارضایتی نسبی طلاب از رفاه مالی یا تعاملات اجتماعی و محدودیت‌های اجتماعی می‌تواند نمره کل رضایت از زندگی را کاهش دهد. (۲) همچنین یکی دیگر از تبیین‌های عدم تفاوت بین این دو گروه را می‌توان در همگنی نمونه‌ها و کم بودن واریانس بین دو گروه دانست؛ زیرا برخی از نمونه‌های آماری این پژوهش، از دانشجویان دانشگاه امام صادق علیه السلام و تربیت معلم شهید رجایی بودند و از آنجایی که پذیرش این دو دانشگاه به صورت گزینشی بر اساس معیارهای اسلامی است، لذا جامعه دانشجویان را به طلاب نزدیک کرده است. همگنی دو گروه پژوهش در مطالعه رحمتی و دیگران (۱۳۹۶) نیز باعث معنادار نبودن تفاوت در دو گروه پژوهشی شد.

از محدودیت‌های این پژوهش، همگنی جامعه و نمونه آماری بود. همچنین استفاده از پرسشنامه هدفمندی با رویکرد اسلامی نیز یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش بود چرا که باعث کم‌رنگ شدن همکاری برخی از دانشجویان شد و در نتایج به دست آمده تأثیر گذاشت. از این رو پیشنهاد می‌شود تحقیقی مشابه اما در جامعه و نمونه‌ای غیر همگن انجام پذیرد.

### فهرست منابع

ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۰۴). من لا یحضره الفقیه. قم: موسسه النشر الاسلامی.  
اتکینسون، ریتا ال؛ اتکینسون، ریچارد سی؛ اسمیت، ادوارد ای؛ بم، داریل ج و نولن هوکسما، سوزان (۱۳۹۳). زمینه روان‌شناسی هیلگارد. ترجمه محمد نقی براهنی و دیگران، تهران: رشد.  
باقری، معصومه؛ حسین زاده، علی حسین؛ حیدری، سمیرا و زالی‌زاده، مسعود (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر در رضایت از زندگی. فصل‌نامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی،

۲۳ (۶)، ۱۷۹-۲۰۵.

بیانی، علی اصغر؛ کوچکی، عاشور محمد و گودرزی، حسنیه (۱۳۸۶). اعتبار و روایی مقیاس رضایت از زندگی (SWLS). روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۳(۱۱)، ۲۵۹-۲۶۵.  
بیتا، محدثه و جعفری هرندی، رضا (۱۳۹۹). پیش‌بینی رضایت از زندگی بر اساس سازوکارهای دفاعی و صفات شخصیت دختران نوجوان. زنان و خانواده، ۳۳، ۱۲۹-۱۵۸.

پسندیده، عباس (۱۳۸۹). هنر رضایت از زندگی. قم: دفتر نشر معارف.  
پسندیده، عباس؛ گلزاری، محمود و براتی سده، فرید (۱۳۹۱). پایه نظری رضامندی از دیدگاه اسلام. روان‌شناسی و دین، ۴(۵)، ۸۵-۱۰۴.

تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۳۶۶). تصنیف غررالحکم و درر الکلم. قم: دفتر تبلیغات.  
ثناگویی، محمد؛ جانبزرگی، مسعود و مهدویان، علیرضا (۱۳۹۰). رابطه پایداری مذهبی با الگوهای ارتباطی زوجین. دین و روان‌شناسی، ۴(۴)، ۱۰۳-۱۲۰.

حسن‌زاده، رمضان (۱۳۹۵). روشهای تحقیق در علوم رفتاری: راهنمای عملی تحقیق. تهران: ساوالان

خدابخش پیرکلانی، روشنگر؛ کلانی، نیلوفر و پیوسته‌گر، مهرانگیز (۱۳۹۳). رابطه رضایت از زندگی و عوامل برون‌گرایی شخصیت در آزمون‌های نئو و آیزنگ در دانشجویان رشته‌های مختلف دانشگاه‌های تهران. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات روان‌شناختی، ۴(۱۰)، ۱۰۱-۱۱۷.

رحمتی، امین؛ مصلحی، جواد؛ فرهوش، محمد؛ رضاییان بیلندی، حسین و نصر اصفهانی، محمدسعید (۱۳۹۶). نقش عوامل شخصیتی و جنسیت در رابطه بین جهت‌گیری دینی و رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان شهر قم. چهارمین کنگره بین‌المللی علوم انسانی اسلامی.

سلیمانیان، علی‌اکبر و فیروزآبادی، عباس (۱۳۹۰). اثربخشی روش تفصیل دورنماهای مثبت (EPOS) مبتنی بر کاهش تعارض اهداف بر رضایت از زندگی. پژوهش‌های روان‌شناختی، ۲۲، ۵۱-۶۴.

شریفی‌نیا، محمدعلی و هارون‌رشیدی، همایون (۱۳۹۹). رابطه صفات تاریک شخصیت و ابرازگری هیجانی با رضایت از زندگی نظامیان. روان‌شناسی نظامی، ۴۱، ۴۱-۴۹.

عباس‌زاده قوی‌فکر، شهباز؛ فتحی اقدم، قربان و عموخلیلی، مرجان (۱۳۹۶). مقایسه پایبندی مذهبی، کیفیت روابط زناشویی و بخشودگی بین فردی در زوجین طلبه و دانشجویان. مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۲۲، ۵۳-۷۲.

فتال نیشابوری، محمد بن احمد (۱۳۷۵). روضه الواعظین و بصیرة المتعظین. قم: رضی. فتحی آشتیانی، علی و داستانی، محبوبه (۱۳۹۳). آزمون‌های روان‌شناختی ارزشیابی شخصیت و سلامت روانی. تهران: انتشارات بعثت.

قدیری، محمدحسین و جان بزرگی، مسعود (۱۳۸۸). بررسی رابطه هدف در زندگی با عوامل جمعیت‌شناختی (با تکیه بر اسلام). فصل‌نامه روان‌شناسی و دین، ۶، ۱۳۱-۱۵۶.

کشاورز، امیر؛ مهربانی، حسینعلی و سلطانی‌زاده، محمد (۱۳۸۸). پیش‌بینی کننده‌های روان‌شناختی رضایت از زندگی. روان‌شناسان تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۲۲(۶)، ۱۵۹-۱۶۸. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). الکافی. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

کیانی، قمر؛ بهرامی، هادی و طارمیان، فرهاد (۱۳۹۰). مقایسه نگرش به نقش جنسیتی و رابطه آن با رضایت از زندگی در کارمندان. مطالعات روان‌شناختی، ۱(۷)، ۱۱۱-۱۲۵.

لیثی واسطی، علی‌بن محمد (۱۳۷۶). عیون الحکم و المواعظ. قم: دارالحدیث. محبوبی، محمد؛ خراسانی، الهه؛ اعتمادی، منال؛ شهیدی، خسرو و خانی‌آبادی، ژیلدا (۱۳۹۲). رابطه هدف در زندگی با سلامت عمومی در ایشارگران و مردم عادی. طب جانباز، ۱۹(۵)، ۱۴-۲۱.

محمودیان، حسن؛ صفریان، هادی؛ هاشم‌زاده واعظ، حسین؛ میرمحمدتبار، سیدعبدالله و رضوانی‌فر، شیرین (۱۳۹۴). بررسی رابطه جهت‌گیری زندگی و اهداف پیشرفت با رضایت از زندگی دانشجویان. روان‌شناسی تربیتی، ۱۱(۳۵)، ۱۲۳-۱۳۵.

میکائیلی، فرزانه (۱۳۸۹). بررسی ساختار عاملی مقیاس بهزیستی روان‌شناختی ریف در بین دانشجویان دانشگاه ارومیه. فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی، ۵(۱۸)، ۱۴۳-۱۶۵.

Cotton Bronk, K., Hill, P. L., Lapsley, D. K., Talib, T. L., & Finch, H. (2009). Purpose, hope, and life satisfaction in three age groups. *The Journal of Positive Psychology*, 4(6), 500-510.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, 55(1), 34.



- Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual review of psychology*, 54(1), 403-425.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin*, 125(2), 276.
- Gilman, R., Ashby, J. S., Sverko, D., Florell, D., & Varjas, K. (2005). The relationship between perfectionism and multidimensional life satisfaction among Croatian and American youth. *Personality and individual differences*, 39(1), 155-166.
- Maltby, J., Day, L., McCutcheon, L. E., Gillett, R., Houran, J., & Ashe, D. D. (2004). Personality and coping: A context for examining celebrity worship and mental health. *British Journal of Psychology*, 95(4), 411-428.

